

Udvikling, oplysning, kultur

En skitse til Hans Lynges politiske liv

Af Einar Lund Jensen

»Du har sikkert prøvet at sidde og fiske med en snøre, der var for kort, og samtidig følt et ønske om at gøre noget ved det. Mens du så andre omkring dig hale fisk inden bords.

Sådan er situationen næsten i dag: vi prøver at hale ind på den civiliserede verdens folk, men kan ikke. Men målet er dette: at få en snøre, der er tilstrækkelig lang til, at vi kan komme op på de oplyste folkeslags niveau. Vi forestiller os, hvor dejligt det ville være at kunne tænke på vores liv som en naturlig del af verden og blive betragtet som ligeværdige mennesker, der er kommet på højde med andre folk. Men det er foreløbig kun en drøm. Det er som drengen, der forundret og misundelig taler rosende om sin storebror.

Men vejen til at virkeliggøre dette går gennem arbejde.

Jo mere man yder, jo større resultat får man. Og jo mindre ydelse, jo mindre resultat. Det skal vi huske, så vi ikke i uforstandighed fremsætter store ønsker, og kun gør lidt for at realisere dem. Det må ikke blive som drengen, der gik i butikken med sin 5-øre og først købte

figurer og bagefter troede, at han også kunne købe gummistøvler og hue for resten, for det viser et menneske, som ganske vist havde sat sig nogle gode og store mål, men som kun ville betale lidt for dem.«¹

Dette citat er karakteristisk for Hans Lynges. For det første det billedrige sprog og for det andet temaerne udvikling, oplysning og arbejde. Citatet er fra 1934 og indleder hans første skriftlige bidrag til den grønlandske samfundsdebat. Og det er en passende indledning til denne artikel, hvis emne er Hans Lynges egen indsats og hans eget samfundsmæssige engagement som det kommer til udtryk dels i hans politiske arbejde, dels i hans deltagelse i den løbende debat.

Materialet er først og fremmest Hans Lynges egne artikler og interviews med ham i en periode på 50 år, i hvilken det grønlandske samfund gennemgik store forandringer. Der vil blive gjort rede for Hans Lynges synspunkter i nogle helt centrale spørgsmål for denne periode, og disse synspunkter vil blive sat ind i en sammenhæng.

Foto: Torben Cordtz, efteråret 1983.

Hans L ynges baggrund

Hans Lyng voksende op i Nuuk i en tid, hvor det grønlandske samfund på afgørende punkter var ved at ændre sig, og hvor Nuuk med bl. a. placeringen af Sydgrønlands Landsråd, Grønlands Seminarium samt trykkeri stadigt tydeligere fremstod som landets politiske og kulturelle centrum. Hans L ynges forældre var Theodora og Niels Lyng, der var overkateket og senere blev præsteviet. Niels Lyng var en fremtrædende person i datidens Grønland, og han var på mange måder et mellemlid mellem den grønlandske og danske befolkningsgruppe.

Sælfangsten var i århundredets begyndelse faldende, hvorimod fiskeriet var stigende, og stadig flere ernærede sig som fiskere eller ved arbejde ved fiskeanlæggene. Desuden steg antallet af grøn-

lændere beskæftiget ved øvrige erhverv, f. eks. handel og administration, skole og kirke. Naturaløkonomien var på vej ud, og Grønland var ved at blive et pengesamfund.

I forlængelse af de økonomiske og befolkningsmæssige ændringer fandt der en stærk og afgørende udvikling sted på det ideologiske område. Der havde tidligere, f. eks. i forstanderskaberne, til tider været kritik af og diskussion om forholdene i Grønland. Men der opstod nu en løbende debat om samfundsforholdene i Grønland, hvor der blev taget stilling til landets situation som helhed og fremsat krav og ønsker om en udvikling og forbedring af de økonomiske og politiske vilkår. Som noget nyt blev den skriftlige debat mere og mere udbredt, så den via aviser og blade blev spredt til hele befolk-

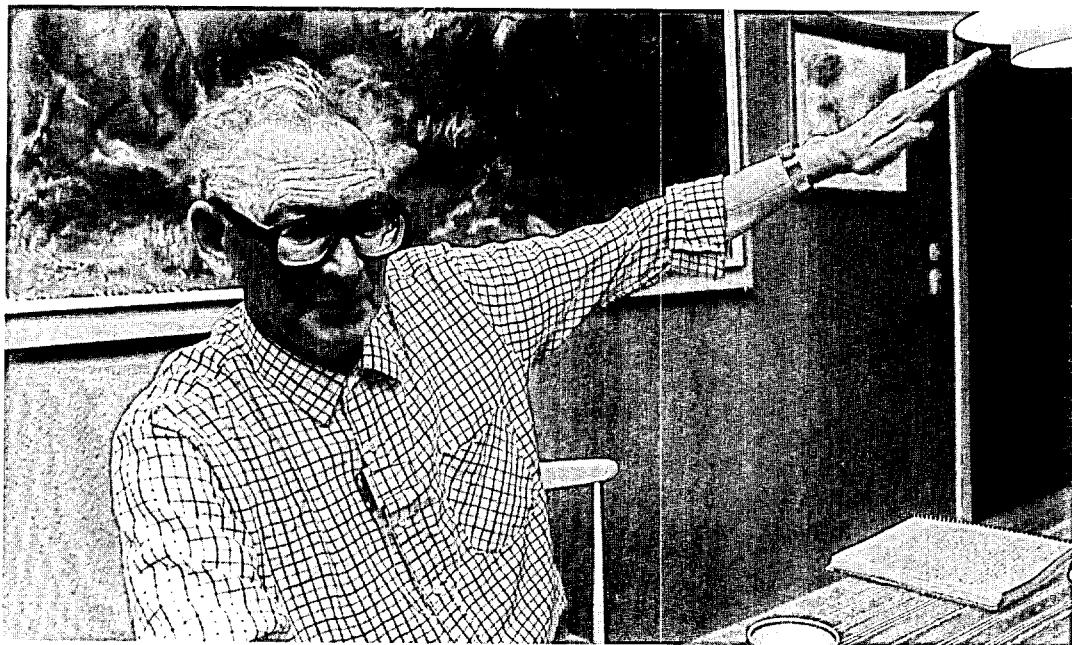

Foto: Torben Cordtz, efteråret 1983.

ningen. På samme tid opstod også den moderne grønlandske litteratur, og den var stærkt påvirket af tidens samfundsdebat, ja forfattere og digtere som Mathias Storch, Henrik Lund og Jonathan Petersen gik ved deres digtning direkte ind og deltog i debatten.

En central placering havde foreningerne »Peqatigîngniat«, som bl. a. Niels Lynge var en drivende kraft i. Udgangspunktet for foreningernes arbejde var en religiøs vækkelse, men i sammenhæng med denne opstod der også en samfundsmæssig, national vækkelse. Via foreningsarbejdet skabtes en ny måde at være sammen på og et brud i forhold til den tidligere passive holdning til samfundsudviklingen. Foreningernes aktiviteter var desuden med til at skabe en nationalfølelse, en følelse af samhørighed og en følelse af, at Grønland var ét land med ét folk.²

I 1907 indviedes det nye seminarium i Nuuk, og det skete helt i tidens ånd under mottoet »Qummut – Siumut« (Opad – Fremad). Hans Lynge startede på seminariet i 1921, og han beskriver i sine erindringer disse år som en periode, der fik stor indflydelse på mange af seminaristerne. Og der var – skriver han – blandt nogle af disse en klar fornemmelse af, at de ville komme til at spille en rolle i det nye og opvågnende Grønland.³

Hans Lynge voksede således op i en tid med kraftige forandringer og i et miljø, hvor man var engageret i samfundsforholdene, og hvor der blev stillet krav om fremskridt, oplysning og indflydelse til den grønlandske befolkning.

Den politiske karriere

I 1927 blev Hans Lynge ansat som kateket i Qaqortoq og blev efter få år indstil-

let til præstevielse. Men før der forelå en godkendelse fra myndighederne, fik han konstateret tuberkulose og blev efter datidens sædvane i stedet afskediget. Det fik afgørende betydning for Hans L ynges liv. Mens det på den ene side skabte en latent usikker økonomisk situation, gav det på den anden side større mulighed for engagement i andre sider af tilværelsen, herunder hans aktiviteter som politiker, forfatter og kunstner. Han arbejdede målbevidst på at forbedre sine sprogkundskaber, først og fremmest dansk, men også engelsk, som han påbegyndte som selvstudium, og han begyndte at læse udenlandske forfattere bl. a. for at få øget viden og inspiration.⁴

Han kom i kontakt med mange meningsfæller, blandt disse Fr. Høegh, der var udstedsbestyrer først i Ammassivik og senere i Narsaq. Denne havde på privat basis og med private midler startet et trykkeri og udgav 1933-47 bladet »Sujumut« (Fremad). Målet med bladet var at skabe forståelse i befolkningen for nødvendigheden af at være aktiv og selv skabe fremskridt.⁵ Hans Lyng skrev fra starten i »Sujumut« og var i en periode med til at redigere bladet. Under krigen skrev han bl. a. artikler om den udenrigspolitiske situation og oversatte amerikanske artikler.

Det samfundsmæssige engagement blev til et egentligt politisk arbejde. I 1937 blev han således valgt ind i Qaqortoq Kommuneråd, og i 1939 blev han valgt til at repræsentere Qaqortoq i Sydgrønlands Landsråd. Valgene til landsrådet gjaldt for en seksårsperiode, og han blev genvalgt i 1945.

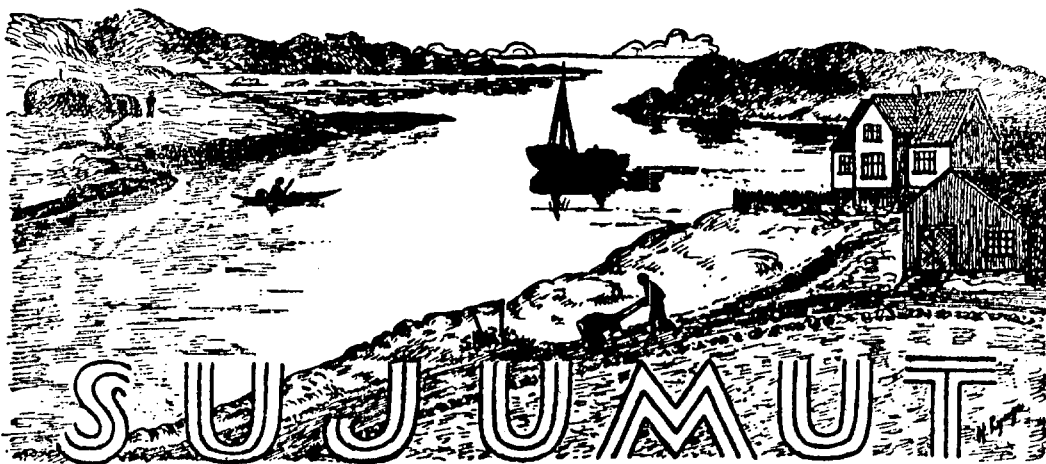
Under 2. Verdenskrig var forbindelsen

mellem Grønland og Danmark afbrudt, og et planlagt reformarbejde gik i stå. Men i Grønland understregede Hans Lyng, at arbejdet ikke måtte standse af den grund. »Vi skal ikke bare vente med hænderne i lommen«, skrev han, og understregede endnu en gang nødvendigheden af egen indsats.⁶

Efter 2. Verdenskrig nedsatte regeringen og Rigsdagen et udvalg til at se på en fornyelse af grønlandspolitikken. I dette arbejde deltog en delegation fra Grønland bestående af 6 landsrådsmedlemmer, og blandt disse var Hans Lyng. Endnu en gang blev der imidlertid vendt op og ned på Hans L ynges liv, denne gang dog efter hans eget valg. Under opholdet i København fornemmede han, at der i Danmark var større mulighed for ham til at bryde ud af de snævre rammer, han følte, han levede under i Grønland, og dermed bedre muligheder for at udvikle sig som forfatter og kunstner. Han besluttede derfor at stoppe sit politiske arbejde, trådte ud af kommuneråd og landsråd og startede på Kunstakademiet i København.⁷

Stadig samfundsendageret

Selv om Hans Lyng på denne måde så at sige meldte sig ud af aktiv politik, beholdt han til stadighed sit samfundsmæssige engagement. Som det fremgår af det indledende citat, og som han også understregede i mange andre sammenhænge, var det Hans L ynges holdning, at engagement og oplysning var nødvendigt for at samfundet kunne udvikles. Det krævede en indsats af den enkelte, for kun gennem et højere oplysningsniveau og gennem den enkeltes indsats for

K'akortup niuvertokarflane avise

inuiakatigigtut ineriartornigssak pivdlugo
kalâtdlit kavdlunâtdlo sulekatigigflat

ukiumut: 1 Kr. 20 Øre.

Nr. atausek: 10 Øre.

Nr. 7

Juli 1937

ukiut 4-at

at oplyse og selv blive oplyst, ville man kunne nå de mål, man satte sig.⁸

Hans Lynge havde allerede i 1930'erne i Qaqortoq skrevet og fået opført en række skuespil, der omhandlede datidens problemer. Og han fortsatte med at skrive ikke alene skuespil, men også hørespil til det nye medie radioen. Miljøerne og personerne i disse var oftest taget fra den eskimoiske verden eller dens sagnverden, men indholdet sigtede på nutiden.

På samme måde skrev han en række digte inspireret af konkrete begivenheder, f. eks. indførelsen af stemmeret til de grønlandske kvinder i 1948, indsættelsen af landsrådets første grønlandske formand i 1967, og indvielsen af hallen i Nuuk i 1969. Det var ikke blot digte i gængs forstand, men personlige kom-

mentarer til den politiske og samfundsmæssige udvikling i Grønland.

I de perioder, hvor Hans Lynge boede i Danmark var han med i grønlanderforeningen »Peqatigît Kalâtdlit«, der i perioder var meget aktiv i grønlandsdebatten. Og han var i flere perioder medlem af bestyrelsen og redaktør for foreningens blad »Kalâtdlit«, ligesom han blev medlem af en »aktualitetskomité«, der på et tidspunkt blev nedsat af Peqatigît Kalâtdlit og de studerendes organisation Unge Grønlanderers Råd. Samarbejdet med Unge Grønlanderers Råd udstrakte sig i øvrigt også til at skrive i deres blad »Avataq«.⁹

Hans Lynge var flere gange redaktør eller medredaktør af forskellige blade, han skrev i perioder en del artikler om

aktuelle problemstillinger og han illustrerede, ofte med satiriske tegninger. Han tegnede desuden plakater, f.eks. partiet Siumut's første valgplakat og en plakat for ANISA i forbindelsen med kampagnen for at komme ud af EF.

Hans Lynge var på mange måder en eksponent for de udviklende og progressive kræfter i sin tid, og man kan i hans artikler få et indblik i samtidens centrale holdninger. Og han var, specielt i 1960'erne og derefter, ofte en inspirator for de unge kræfter, der gik forrest i kampen for »et mere grønlandsk Grønland«.

Grønlandsk rebel?

Atypisk for debatten i Grønland kunne Hans Lynge være skarp og satirisk i sin kritik af forholdene, og der er flere eksempler på, at dele i befolkningen har følt sig provokeret af ham.

I 1937 vistes i Qaqortoq skuespillet »Juulleruttulersut« (»Juletravlhed«), skrevet og instrueret af Hans Lynge og indeholdende kritiske kommentarer til både den grønlandske befolkning og de danske embedsmænd. Stykket blev i »Sujumut« stærkt kritiseret af en af de danske embedsmænd.¹⁰ Men ikke nok med det, – de ledende embedsmænd kolonibestyrelsen og præsten advarede ved opslag befolkningen mod at lytte til Hans Lynge, idet de stemplede ham som en oprører, hvis synspunkter var til fare for den dansk-grønlandske forståelse. Desuden blev han fyret fra sit job som oversætter i administrationen.

Dette satte selvfølgelig Hans Lynge i en økonomisk forlegenhed, men det var samtidig anledningen til, at han lod sig vælge ind i kommunerådet og senere

blev valgt til at repræsentere Qaqortoq i Sydgrønlands Landsråd.¹¹

I 1958 deltog Hans Lynge i en julesammenkomst i Politikens Hus arrangeret af Unge Grønlanderes Råd. Han fremsatte her en prolog, hvori han kritisk gjorde status over resultaterne i Grønland i de forløbne ti år set med grønlandske øjne. Han kunne bl.a. konstatere, at de meget store forventninger, som man fra grønlandsk side havde stillet til udviklingen efter landets nye status som en formelt ligestillet del af riget, ikke var indfriet, og at den ønskede ligestilling med danskerne ikke var nået. Dette gav anledning til en del polemik, både for og imod Hans Lynge. Bl.a. bebrejdede redaktør Jørgen Felbo i et »Svarkvad« i AG Hans Lynge for at virke splittende og opfordrede i stedet til samarbejde.¹² Og bl.a. i kredse i Nuuk fik Hans Lynge et lidet flatterende ry for at være rebelsk.

Disse reaktioner kom meget bag på Hans Lynge, der nærmest havde skrevet digtet som et muntert, satirisk indslag til en julefrokost, og som derfor følte, at ironien i digtet var blevet overfortolket.¹³ Denne forskrækkelse skal også ses på baggrund af, at det slet ikke svarede til hans holdning til det dansk-grønlandske forhold. Skønt kritisk over for det danske kolonistyre og dets følger, var det fra starten Hans Lynges holdning, at udviklingen skulle ske i samarbejde med Danmark og i forståelse med de danske myndigheder. Og ved en senere begivenhed tog han afstand fra angiveligt »separatistiske udtalelser«.¹⁴

Hans Lynge stod altså på ingen måde for en danskfjendtlig holdning, tværtimod. Den danske reaktion i de nævnte

eksempler må derfor i højere grad ses som udtryk for en generel sårbarhed over for kritik hos de danske myndigheder og dele af især den danske befolkningsgruppe i Grønland.

Ligestilling

Et af tidens hovedkrav var ligestilling. Grønlands kolonistatus og dermed uligheden mellem befolkningsgrupperne fremgik helt formelt af eksistensen af to sæt retsregler i landet, ét for grønlændere og ét for danskere. Uligheden mærkedes også i dagligdagen, og Hans Lynge nævner i sine erindringer eksempler på, hvordan det kunne føre til ydmygende

situationer for den enkelte. Han beretter f.eks. om, at broderen Klaus Lynge som udstedsbestyrer i Kangeq fik besøg af en dansk embedsmand, der var fuld, og som beordrede ham ud for at finde en pige til sig. Da Klaus Lynge nægtede dette, erklærede den berusede dansker ham for fyret, og Klaus Lynge måtte tilbringe resten af natten i embedsboligens køkken. Næste morgen blev Klaus Lynge »taget til nåde« igen, men først flere år senere modtog han en undskyldning for det passerede.¹⁵

I den stadige sammenligning med danske forhold, og i kravene om politisk, økonomisk og kulturel udvikling lå bl. a. ønsket om at opnå ligestilling, hvilket ansås som en betingelse for, at grønlændere og danskere kunne leve sammen i Grønland under gensidig forståelse.¹⁶ Og Hans Lynge stod sammen med samtidens andre progressive grønlandske politikere bag kravet om udvikling henimod ligestilling.

Store var derfor forventningerne, da den danske grønlandspolitik efter 2. Verdenskrig ændredes og grundlovsændringen i 1953 – ganske vist indirekte – anerkendte Grønland som en ligeberettiget del af det danske rige. Men man skuffedes, den ønskede ligestilling og medindflydelse lod vente på sig. Med nedsættelsen af endnu en kommission i 1960 (G-60) næredes endnu en gang håbet om at opnå den reelle ligestilling, men igen skuffedes man, og specielt indførelsen af fødestedskriteriet blev i virkeligheden en cementering af, at det ikke var muligt at indføre danske tilstande i Grønland. Den grønlandske elite reagerede kraftigt imod dette, og et af resultaterne blev

dannelsen af Inuit Partiát. Hans Lynges var fra starten med i det nye parti og var aktiv i debatten i partiets avis Inuit Avísíat.

Om baggrunden for at danne Inuit Partiát skrev Hans Lynges bl.a., at partiet blev til som udtryk for utilfredshed med forskelsbehandling, og at man måtte stå sammen over for dem, såvel danskere som grønlandere, for hvem det at være grønlander havde mistet sin betydning. Samtidig understregede han, at ligestillingen ikke ville komme automatisk, men at der må ydes en indsats for at opnå den. »Vi skal gennem undervisning, oplysning og nær tilknytning til Danmark blive stærke og afkaste følelsen af at være ringere og anden classes. Vi arbejder for, at forskelsbehandling ikke skal præge livet i Grønland«. ¹⁷

På dette tidspunkt, nemlig midt i 1960'erne, var der imidlertid ved at ske en ændring i holdningen til ligestillingsbegrebet. Det blev stadig mere klart, at den førte politik havde medført store menneskelige omkostninger og samtidig truedes den grønlandske kultur, herunder sproget. Den nye generation, som var vokset op under den nye politik og nu var ved at tage en uddannelse – for mange vedkommende i Danmark – omdefinerede begrebet, således at ligestilling skulle forstås som retten til på lige fod med andre folk at kunne bevare sit eget kulturelle særpræg. Dermed opstod ønsket om »et mere grønlandsk Grønland«, en af de grundlæggende holdninger for den senere hjemmestyreide.

Hans Lynges var enig i denne nye vurdering af udviklingen, som han i sin tid selv havde presset på for at skulle gå i

gang, men som altså havde fået uønskede konsekvenser, og han var med til at sprede forståelsen for de nye tanker. Som en slags selverkendelse skriver han bl.a.:« Hvem skulle vel dengang forestille sig, at det skulle komme til at gælde os selv! At vi i udviklingen skulle komme til at stå i fare for at miste noget meget væsentligt i måden at være på over for hinanden og omend ikke fuldt bevidst komme til at fornægte slægtskabet med vore forfædre«. Det giver ifølge Hans Lynges ikke ligestilling blindt at underkaste sig andres normer. Man skal være åben over for andre kulturers blivende værdier, men man skal hele tiden bevare forbindelsen bagud til sin egen fortid. ¹⁸

Sprog og kultur

I den første tid efter at være trådt ud af politik, koncentrerede Hans Lynges sig om sin kunstneriske udvikling. Men derudover blev der også lejlighed til studier af den grønlandske kultur. Han var således på flere rejser til Nordgrønland, hvis befolkning han fandt på mange måder var meget dårligt oplyst og mere forankret i en gammeldags tankegang sammenlignet med befolkningen i Sydgrønland, men som samtidig havde bevaret flere gamle kulturelle træk og overleveringer. På grundlag af sprogstudier og indsamling af sagn i Upernavik-distriktet udgav han bogen »Inegpait«. ¹⁹ Det var Hans Lynges holdning, at det uden kendskab til historien ikke er muligt at bevare identiteten i nutiden. ²⁰ Og det blev da også i tidens løb til adskillige artikler og artikelserier om historiske og kulturelle emner fra Hans Lynges hånd.

I hele perioden efter 2. Verdenskrig har en af de vigtigste problemstillinger været, hvorvidt den grønlandske kultur ville kunne overleve den massive påvirkning, der er kommet udefra, – eller om det i det hele taget var ønskeligt. Som politisk engageret forfatter og kunstner optog denne problematik naturligt nok Hans Lyngge meget, og han gav i artikler og interviews udtryk for sin holdning.

Et af de centrale temaer i hele Hans Lynges politiske arbejde og hans holdning til kunst og kultur kan samles i begrebet udvikling. I et interview i Grønlandsposten i 1946 blev han spurgt om sit syn på grønlændernes fremtid, og han svarede, at han så en nødvendighed i

større adgang til omverdenen, da det ville give en videre horisont og dermed styrke den enkeltes mulighed for at udvikle sig. Han mente, at det var forkert, når nogle troede, at grønlænderne ved at lære dansk ville glemme deres eget sprog og deres egen kultur. Tværtimod, »interessen for deres egen kultur og udvikling vil komme til at gro frem inde fra på en sund og gavnlig måde«. ²¹

Og senere, i 1967, udtalte han i et interview i Paortoq bl.a.: »Jeg har været meget glad for at se, at unge, der studerer i Danmark, ofte reagerer på den måde, at de netop dér begynder at sætte deres sprog og kultur højt. – Jeg tror, at den sande oplysning normalt resulterer i en

tilbagevenden til ens egen klippegrund». ²²

Et uhyre væsentligt element i hele debatten var sprogproblematikken. I de første år var spørgsmålet, om dansk skulle indføres som almindeligt sprog i Grønland, og hvilke følger det i så fald ville få for det grønlandske sprog. Hans Lyngé var, sammen med de fleste på den tid, af den opfattelse, at grønlænderne måtte lære dansk for at kunne udvikle samfundet i den ønskede retning. Han giver i tiden lige efter 2. Verdenskrig udtryk for divergerende holdninger til, hvilke konsekvenser indførelsen af det danske sprog kunne få, spændende fra at grønlandsk vil blive et sekundært sprog, til at det skal være det bærende, mens danskundskaberne skal være et middel til at skabe den horisont, der var nødvendig for at nå målet.

Senere er holdningen dog mere entydig. Specielt i midten af 1960'erne blussede sprogdebatten op, og her gik Hans Lyngé imod udtalelser om, at det grønlandske sprog ikke kan bruges i det moderne samfund. Han mente tværtimod, at sproget var levedygtigt, og at det f.eks. var en forudsætning for oplysningsarbejdet i Grønland. ²³

Ind imellem spores dog en vis usikkerhed om sprogets fremtid og en frygt for, at det vil udvikle sig til et »køkkensprog«, der kun »tales i afsides kroge af vort land, og studeres mest af kuriositet«. Og han efterlyste samtidig bedre offentlig støtte til forfattere og andre, der arbejder med sproget, ligesom han appellerede til den enkelte om at forstå værdien af sproget og værne om det. ²⁴ Selv gik han aktivt ind i dette arbejde i forbindelse med

dannelsen af »Kalâtdlisut Oqautsivut« (Det grønlandske Sprog) i 1977, hvis formål var at arbejde for styrkelsen af det grønlandske sprog, og han redigerede – og skrev – det første nummer af foreningens blad. ²⁵

I 1969 skrev økonomen Mogens Boserup, der bl.a. havde udarbejdet en økonomisk rapport, der lå til grund for G-60, i en artikel i et dansk dagblad, at han anså en effektiv tosprogethed i Grønland for umulig. Dertil svarede Hans Lyngé sammen med Stephen Heilmann i en leder i Kalâtdlit, hvis konklusion lyder således: »Boserup mener, at den eneste vej til opnåelse af økonomisk og kulturel ligestilling med danskerne er, at vi opgiver vort sprog og taler dansk i stedet for. Men hvilken ligestilling skal vi da virkelig opnå: økonomisk eller kulturel eller begge dele? Efter artiklen kan man kun komme til det resultat, at Boserup mener kun den økonomiske ligestilling. Men kan den økonomiske ligestilling være det eneste mål? Ved Boserup, at man kan være uendelig lykkelig i fattigdom og omvendt kan være så ynkelig i velstand? Hvis man vil opnå økonomisk velstand på bekostning af kulturel baggrund, vil det være det samme som at lave robotter, godt arbejdende, uden mangler – men åndeligt tomme. Hvis man vil gøre grønlændere til robotter, har man vel ikke brug for det grønlandske sprog. Men hvis alt for mange robotter mister en lille møtrik (se bare, hvad der sker i dag), kan de ikke udnytte deres økonomiske fordele. For på det følelsesmæssige område kan man slet ikke anvende økonomien og andre målestokke, som man ellers benytter i

samfundet. Derfor må vi benytte vores kulturelle baggrund for at opnå ligestilling med danskerne. Noget andet kan ikke hjælpe os.²⁶ Her er holdningen helt klar, og igen kædes spørgsmålet om sprog og kultur sammen med ligestillingsproblematikken.

Status

I 1984, 50 år efter sin første artikel i »Sujumut«, blev Hans Lyng i et interview bl.a. spurgt om sin vurdering af situationen i Grønland. I sit svar giver han på en gang en slags sammenfatning af sit kultursyn og en status af den udvikling, som han selv havde været med til at sætte i gang. Det var hans opfattelse, at kunst og kultur næres af sammenstød, men at det samtidig er nødvendigt med et kendskab til historien. Hvis den enkelte ikke i det kultursammenstød, der finder sted, kan trække tråde bagud til fortiden, vil han ikke kunne bevare identiteten i nutiden. Hans Lyng erkendte, at

det grønlandske samfund i flere årtier havde undergået store og menneskeligt ofte barske omvæltninger, og at der havde fundet en stærk påvirkning af dansk og europæisk kultur sted. Men han var ikke i tvivl om, at den grønlandske kultur har overlevet.²⁷

Litteratur og noter

Til beskrivelse af udviklingen i Grønland henvises til flg. litteratur:

- Lidegård, Mads: Grønlands Historie. (Nyt Nordisk Forlag 1991.)
- Lyng, Hans: Grønlands Indre Liv. Erindringer fra barndomsårene. (Det grønlandske Forlag 1981.)
- Lyng, Hans: Grønlands Indre Liv, II. Erindringer fra seminarietiden. (Atuakkiorfik 1988.)
- Petersen, H.C. (red.): Grønlandernes historie før 1925. (Atuakkiorfik 1991.)
- Sørensen, Axel Kjær: Danmark-Grønland i det 20. århundrede – en historisk oversigt. (Nyt Nordisk Forlag 1983.)

Som materiale til fremstillingen af Hans Lynges politiske liv og holdninger henvises generelt til den liste over artikler af og interviews med Hans Lyng, der er trykt andet steds i dette temanummer. Hvor der direk-

te citeres fra en artikel, eller hvor der på anden vis kan henvises til en konkret artikel, fremgår det af de følgende noter. I de tilfælde, hvor en artikel er skrevet både på grønlandsk og dansk, henvises til den danske version.

Grønlandske navne på artikler m.m. er skrevet i ny retsskrivning, mens navne på aviser o.l. er bevaret i gammel retsskrivning.

1. Hans Lyng: »Aalisatissaq tanneq akisuneruvoq«. (Sujumut, nr. 3, marts 1934.) (Min oversættelse.)
2. En grundig behandling af »Peqatigingniat« findes i: Søren Thuesen: »Fremad, opad. Kampen for en moderne grønlandsk identitet«. (Rhodos 1988.)
3. Grønlands Indre Liv, II, (1988). s. 87.
4. »En kunstners syn på Grønland«. (Interview i Atuagagdliutit/Grønlandsposten, nr. 18, 1966.)
5. Fr. Høegh: »Siumut!« (Sujumut, 13. nov. 1933.) Det er første nummer af Sujumut. Det følgende nummer kom i begyndelsen af 1934 og blev kaldt 1. årgang, nr. 1. På forsiden og under bladets navn og faste forside-tegning (tegnet af Hans Lyng) stod: »Qaqortup niivertarfiani aviisi inuiaqatigiittut ineriartornissaq pillugu kalaallit qallunaallu suleqatigiiffiat.« På dansk: »Avis for Julianehåb kolonidistrikt og grønlanderes og danskeres samarbejdsorgan vedrørende samfundsudviklingen«. (Min oversættelse.)
6. Hans Lyng: »Ukiortaaq 1943«. (Sujumut, nr. 1-3, 1943.)
7. »En kunstners syn på Grønland«. (Interview i Atuagagdliutit/Grønlandsposten, nr. 18, 1966.)
»Glimt fra det gamle Grønland«. Radioudsendelse i KNR maj 1971, genudsendt 19-23. april 1980.
8. Hans Lyng: »Lysskæret fra Dødningehøjen« og »Karakterfasthed og mugne cigaretter«. (Illustreret Familiejournale, nr. 17 og 20, 1948.)
9. Mødeprotokol fra Peqatigît Kalâtdlit, 24. sept. 1968. (Utrykt).
Avataq, f.eks. nr. 1 og 2 1969: »Kunstsiden«.
10. Overassistent K. Brandt: »Ej blot til lyst.« (Sujumut, nr. 7, 1937.)
11. Philip Lauritzen: »Han tror på sin kulturs styrke«. (Samvirke, nr. 12, 1984.)
»Den grønlandske scene og dens skaber«. (Grønlandsposten, nr. 3 1946.)
12. Digtet blev trykt i Atuagagdliutit/Grønlandsposten 1959, på grønlandsk i nr. 6 og på dansk i nr. 8. Den danske udgave var oversat af Frederik Nielsen og trykt sammen med Felbos svar under overskriften: »Hans Lynges Grønlands-kvad og et Svar-kvad.«
13. Oplyst af Inge Lyng.
14. Hans Lyng: »Ukiortaaq 1943«. (Sujumut, nr. 1-3, 1943.)
Hans Lyng: »Suliaq nangitaq«. (Kalâtdlit, nr. 10-12 1947).
Mødeprotokol fra Peqatigît Kalâtdlit, 19. marts 1968. (Utrykt.)
15. Hans Lyng: Grønlands Indre Liv (1981), s. 52 og 102-03.
Hans Lyng: Grønlands Indre Liv, II (1988), s. 12-15, 84, og 107.
Philip Lauritzen: »Han tror på sin kulturs styrke«. (Samvirke, nr. 12, 1984)
16. Dette fremgår bl.a. meget klart i Augo Lynges roman »Ukiut 300-nngornerat« fra 1931. Dansk oversættelse »Tre hundrede år efter« udgivet i 1989. Romanen er en fremtidsvision og beskriver det grønlandske samfund år 2021, tre hundrede år efter Hans Egedes ankomst til Grønland og starten på landets kolonisering.
17. Hans Lyng: »Retten til at tænke frit«. (Inuit Avîsiat, særnummer august 1964. Senere også trykt i Qáqaliaq nr. 9 og 10, 1964.)
18. Hans Lyng: »Kulturelt særpræg og ligestilling«. (Mentalhygiejne nr. 7-8, 1969. Artiklen blev senere trykt i de grønlandske lokalaviser Majoriaq nr. 1, 1970 og Qáqaliaq nr. 9, 1969.)
19. Udgivet 1956 som nr. 90 i serien »Meddelelser om Grønland«. Udkom 1967 på grønlandsk.
20. Philip Lauritzen: »Han tror på sin kulturs styrke«. (Samvirke, nr. 12, 1984.)
21. »Den grønlandske scene og dens skaber«. (Grønlandsposten, nr. 3 1946.)
22. K. P. Andersen: »Samtale med Hans Lyng«. (Paortoq, 22. marts 1967.)
23. Hans Lyng: »Bidrag til debatten om det grønlandske sprog«. (Inuit Avîsiat, nr. 3, 1965.)
24. »Går det grønlandske sprog sin undergang i møde«. (Interview med Hans Lyng, Nûngmio, nr. 35, 1966. Samme år trykt i Qáqarssuaq, nr. 21, og Narssaq Avis, nr. 10.)
25. Kalâtdlisut Oqautsivut. (Nr. 1, 1977.)
26. Hans Lyng og Stephen Heilmann: »En fremtid for grønlandsk?« (Kalâtdlit, nr. 3, 1969)
27. Philip Lauritzen: »Han tror på sin kulturs styrke«. (Samvirke, nr. 12, 1984.)